

Zoltan Rostas, Sorin Stoica (coord.), *Tur-retur, Convorbiri despre munca în străinătate*, (2 vol.), București: Editura Curtea Veche, 2006 (vol. I, 411 p.; vol. II, 283 p.)

Cele două volume *Tur-retur, Convorbiri despre munca în străinătate*, coordonate de Zoltan Rostas și Sorin Stoica au apărut în aceeași perioadă cu studiul *Locuirea temporară în străinătate, Migrația economică a românilor: 1990-2006* (Dumitru Sandu, coord., Editura Fundația pentru o Societate Deschisă, 2006) și alcătuiesc împreună o analiză solidă a semnificațiilor, implicațiilor, cauzelor și consecințelor muncii legale sau ilegale în străinătate a cetățenilor români după 1990. Importanța lor este întărită și de precizarea că deocamdată „cercetarea emigrării românești este în faza exploratorie...(sunt) proiecte în premieră”¹.

Deși absolut independente, cele două cercetări sunt parcă două fețe ale aceleiași monede. O analiză cantitativă oferită de cercetarea coordonată de profesorul Dumitru Sandu și o sondarea calitativă, cu tehnicile impuse de metoda istoriei orale, - în viața de zi cu zi, în dramele, în sacrificiile firești ale celor care muncesc în străinătate - în paginile volumelor coordonate de profesorul Zoltan Rostas și asistentul său Sorin Stoica.

Volumele, ale căror capitole sunt semnate de studenții de la Facultatea de Jurnalism sub coordonarea profesorului Zoltan Rostas și a asistentului Sorin Stoica, trec dincolo de datele cuantificabile și constituie o uimitoare colecție de povești de istorie de viață ale românilor care „au reușit să se descurce” în diferite țări din vest. *Tur-retur, Convorbiri despre munca în străinătate* este încă o mărturie despre antropologul care urma să devină Sorin Stoica. În timpul vieții sale extrem de scurte, Sorin a coordonat alte două cercetări de antropologie și a scris 5 cărți de literatură. A plecat la doar 27 de ani dintre noi. Din discuțiile personale, știu că nu era prea mulțumit de forma finală a volumului de interviuri *Istorie la firul ierbii* (Tritonic, 2003) pe care ar fi dorit-o reeditată. Starea sănătății lui șubrede, boala grea în faza terminală nu i-a permis să citească recenzia pe care am scris-o la lucrarea *Televizorul în „micul infern”* (Tritonic, 2005). Cele două volume din *Tur – retur, Convorbiri despre munca în străinătate* au apărut la aproape un an după ce s-a stins.

Cu aceste două volume, Sorin Stoica și Zoltan Rostas continuă seria cercetărilor la „firul ierbii”, a interviurilor de istorie orală care iau forma inițială a unei teme de curs în care cercetători sunt studenți ai anului II ai Facultății de Jurnalism și Științele Comunicării, datoria lor de seminar fiind să identifice și să intervieveze subiecții temei propuse de coordonator. Doar că de această dată, la tema „căpșunari”, nu bătrânii sunt subiecții convorbirilor. Fapt explicabil și din rezultatele analizelor cantitative incluse în analiza profesorului Sandu:

La muncă în străinătate au plecat mai mult tinerii decât adulții sau vârstnicii, în consecință și subiecții interviurilor de istorie de viață sunt persoane mai mult tinere. O treime din gospodăriile populației au cel puțin o persoană care a fost sau este plecată la muncă în străinătate după '90. Aproape 2 milioane și jumătate din gospodăriile țării, din totalul de 7 milioane și 3 sute de mii, au experiența directă a străinătății prin lucru sau prin călătorie. Bărbații între 18-59 de ani mai mult din rural, au plecat la lucru. În schimb, emigrarea temporară în străinătate este mai puternică în rândul femeile tinere între 18-29 de ani din rural, decât în cazul tinerelor de aceeași vârstă din urban. Emigrarea temporară

este în număr mai mare la femeile de 30-59 de ani din urban, comparativ cu cele din rural.

Direcția de migrație s-a modificat în timp. Între 1990-2001 românii din regiunea Moldova emigrau temporar în special în Italia și Israel. Cei din Transilvania lua drumul Ungariei. Muntenii se orientau spre Turcia, iar oltenii spre Canada. După 2001, gradul de regionalizare a emigrării temporare se reduce. Pentru 7 din cele 8 regiuni istorice, Italia devine principala destinație. Excepția este dată de Muntenia, care pleacă în Spania. Israelul dispare ca destinație specifică pentru emigranții din Moldova, așa cum se întâmpla până în 2001.

Cercetarea coordonată de Dumitru Sandu² arată și modul cum se pleca la muncă în străinătate: între 1990-1995 se practica plecarea fără ajutor din partea cuiva; doar 22% din cei plecați au fost ajutați. 40% beneficiază de ajutor între 1996-2000, iar după 2001 ponderea lor ajung la 60%. În prezent rudele din localitate sunt de mare folos la plecare, urmate de prieteni din străinătate și cunoștințele de afară.

În străinătate predomină locurile muncă în construcții (98%) pentru bărbați și activități menajere pentru femei (88%). Urmează agricultura (72% bărbați și 28% femei). O dată întorși cu bani sau bunuri acasă, românii emigranți temporar se concentrează mai mult pe consum și mai puțin pe investiții. În ultimii 5 ani românii s-au orientat spre cumpărarea de electrocasnice, modernizarea locuinței și mai puțin spre achiziționarea de terenuri sau deschiderea unei afaceri.³

Studiul coordonat de prof. Dumitru Sandu, *Locuirea temporară în străinătate, Migrația economică a românilor: 1990-2006* (p. 21) răspunde și la întrebarea cine pleacă în viitor: 11% din românii de 18-59 de ani ar dori să plece la lucru în străinătate în 2007. Un milion și 4 sute de mii de români doresc să emigreze temporar pentru a-și găsi de lucru. Printre motivațiile cele mai puternice este faptul că au mai lucrat în străinătate. 40% din cei care au mai lucrat, doresc să plece iar. 18% din tinerii cu vârste între 18-29 de ani vor să plece temporar la muncă afară. Peste 40 de ani, intenția este aproape absentă. Ponderea bărbaților care vor să lucreze în străinătate este aproape dublă față de cea a femeilor. Cei care vor să plece exprimă o frustrare în ceea ce privește orizontul de așteptări și de aspirații mai ridicat, deși au o situație relativ bună. În plus vorbesc italiana, spaniola sau engleza.

Cei mai mulți dintre subiecții interviurilor ilustrează în detaliu drumul spre și experiența muncii în străinătate. În cele două volume *Tur - retur* mărturisesc că motivația fundamentală nu este opoziția între sărăcia de acasă și bogăția din străinătate, ci antinomiile sunt între ceea ce fiecare are aici și ceea ce ar putea avea dacă, pentru un timp, ar câștiga mai mult, care se poate obține doar afară.

Deși nu la modul explicit, interviurile de istorie orală constituie și o critică la adresa politicilor publice incoerente, la adresa statului român incapabil să susțină politici sociale ori să creeze locuri de muncă, fapt ce îi împinge pe membri comunității să găsească soluții de îmbunătățire a nivelului de consum și venit. Așa cum observa și Alina Mungiu într-un articol⁴, dacă operăm cu concepte antagonice, există o Românie competitivă și o alta necompetitivă: cea competitivă - care rămâne în țară doar dacă o duce mai bine ca în Vest, sau pleacă la muncă în occident, și România necompetitivă - care stă aici deși o duce prost, pentru că nu are vârsta, abilitatea lingvistică, ocupația sau pur și simplu spiritul întreprinzător și curajul de a munci din greu într-o țară străină.

Căpșunarii, o formulă atât de impregnată cu sens peiorativ, se transformă în paginile volumelor *Tur-retur, Convorbiri despre munca în străinătate, coordonate de Zoltan Rostas, Sorin Stoica* într-un epitet-etichetă pe care îl putem aplica românilor competitivi, cetățenilor simpli care fac eforturi uriașe spre a-și depăși condiția și învață din experiența muncii de afară și în același timp o inițiere și socializare în modul de viață al străinilor, în felul altora de a fi și de a consuma, (consumismul) în obiceiurile și tradițiile populare, etc.

Multe din remarcile lucrătorilor români în străinătate sunt observații cu iz antropologic. Unul dintre subiecții interviurilor din *Tur-retur* subliniază că norvegienii sunt stupefiați de ideea de șpagă și că se pot împăca cel mult cu ideea bacșișului de la restaurant: „...i-am întrebat de șpagă și mi-au zis că nu există conceptul acesta, că știau, ai auzit de ideea de șpagă, dar se utilizează la ei decât în restaurant, în frizerii, chestii de genu' asta...Atunci se înțelege și nu este concepută ca ceva rău... Este normal să lași 25% din consumație. În schimb, când este vorba de autoritățile statului, atunci nu este de conceput. Ei ascultau, nu credeau că-n anumite domenii se primește șpagă și li se părea de-a dreptul fantastic și de-a dreptul incredibil...” (vol. 1, 42)

Depășind etapa șocului inițial cultural și acomodându-se cu moravurile și cutumele locului, altcineva observă grație aculturației că „... America este țara paradoxurilor. Poți să mori pe front în Irak la 18 ani, poți să conduci o mașină la 16, să faci și un copil, nu este o problemă, însă până la 21 de ani nu poți să îți cumperi țigări, să intri într-un club sau să îți iei o bere. Nici măcar o apă minerală nu puteai să-i comanzi în cazinou dacă nu aveai 21 de ani... Aș fi putut să-mi fac rost de un fake ID, dar te costă 100 \$ și atunci îți pui semnul de întrebare dacă merită sau nu...” (vol. 1, 90)

Sacrificiile acestor oameni simpli, aventurile prin care trec, dramele lor încep o dată cu birocrăția pe care trebuie să o înfrunte din momentul în care iau decizia plecării. Ajunși în străinătate au deziluzia că nu au atins pământul făgăduinței rezervat doar celor care au timp liber. *Work, no travel*. Pentru cei care au plecat ilegal, riscul și eforturile se dublează. Cu actele întocmite și la doar câteva zile înainte de plecare, presiunea din partea familiei, a vecinilor și a „gurii târgului” crește: „Îți dai seama ce încurajată eram. Copii ce mă susțineau, că voiau să le iau și lor calculator, ca mama lu' Adrian de la nu știu ce clasă, care tot așa, a fost plecată afară și de când s-a întors i-a luat calculator. Îmi făcuse fi-mea o listă cât casa cu ce să-i cumpăr din Spania, vecinele la fel, de parcă eram putred de bogată și mă duceam afară să mă distrez și să cheltui bani. Mă rog, erau și voci care ziceau că mă duc la furat în Spania, că doar asta fac românii afară. Mi-am auzit tot felul de vorbe, cum că vreau să bag divorț și să rămân acolo...” (vol. 1, 234)

Despre consecințele locuirii temporare în străinătate, opinia celor mai mulți dintre cei plecați este aceea că munca afară este „bună”, reduce sărăcia, poate duce la o nouă casă, la o școală mai bună pentru copii, eventual la o afacere, dar și la schimbarea mentalităților – cu o mai mare concentrare pe muncă, pe asumarea riscului, cu dezvoltarea de noi abilități profesionale și chiar competențe civice. Toate acestea sunt însoțite și de probleme în familie și în comunitate: divorțuri sau despărțiri mai dese, copii singuri, infraționalitate sporită, trafic de ființe umane sau droguri, domenii economice unde în țară se simte carența de personal calificat etc.

Fără exagerarea intenționată sau nu din poveștile de succes și de îmbogățire peste noapte prezentate în știrile din prime-time, în cele două volume *Tur-retur, Convorbiri despre munca în străinătate*, coordonate de Zoltan Rostas, Sorin Stoica îndrăznim să

afirmăm că avem exemplele românilor simpli – adevărații actori sociali care au dus, și continuă să ducă prin munca lor, România mai aproape de comunitatea europeană.

Antonio Momoc

¹ Sandu, Dumitru, (2006). *Locuirea temporară în străinătate, Migrația economică a românilor: 1990-2006*, București: Fundația pentru o Societate Deschisă, 8.

² Ibid., 22.

³ Idem., 83.

⁴ Mungiu-Pippidi, Alina, *Europa nu pleacă nicăieri*, în România liberă din 16 ianuarie 2007.